



هستی‌شناسی‌ها و وب معنایی^۱

الین ک. ژاکوب^۲
ترجمه فاطمه شیخ‌شعاعی^۳

چکیده

هستی‌شناسی شاخه‌ای از علم فلسفه است که به مطالعه ماهیت هستی و ساختار واقعیت می‌پردازد، اما در محیط وب معنایی هستی‌شناسی دسته‌بندی از موضوعات یا عناصر موجود در یک حوزه خاص را بررسی می‌کند و فهرستی از آنها را ارائه می‌دهد. این فهرست که به تفصیل، انواع موضوعات و روابط بین آنها را در حوزه مورد بررسی بیان می‌کند، هستی‌شناسی نامیده می‌شود. در این مقاله به ارائه تعریف‌های گوناگون از هستی‌شناسی، علت نیاز به آنها، نمونه‌ای از یک هستی‌شناسی و نقش آر.دی.اف. اس در آنها پرداخته شده است.

کلید واژه‌ها

هستی‌شناسی، وب معنایی، آر.دی.اف، آر.دی.اف. اس، سازماندهی منابع وب

فصلنامه کتاب
علم
زمستان
۱۳۸۴
۱۸۹

چی هستند؟ و چه نقشی در وب معنایی بازی خواهند کرد؟، اینها از جمله سؤالاتی هستند که درباره هستی‌شناسی‌ها مطرح می‌شوند. هستی‌شناسی‌ها طی سالیان متعددی به اشکال گوناگونی همچون طرح‌های رده‌بندی، طبقه‌بندی، و سلسه‌مرابطی، تزاروس‌ها^۴، واژگان‌های کنترل شده^۵،

هستی‌شناسی‌ها برای علاقه‌مندان به تکامل مستمر وب، و به ویژه افراد فعال در توسعه وب معنایی، موضوع هیجان‌انگیز و پرطرفداری سنت. هر چند هستی‌شناسی‌ها در حال حاضر موضوعی عمومی شده‌اند، اما با این وجود هنوز ابهامات زیادی درباره آنها وجود دارد. هستی‌شناسی‌ها

۱.“Ontologies and Semantic Web”. *Bulletin of the American Society for Information Science and Technology*, Vol. 29, No. 4 (April/May 2003): 19-22.

2.Elin K. Jacob

4.thesauri

5.controlled vocabularies

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران: shoai@irandoc.ac.ir

بافت اصلی موضوع قرار گرفته است. گروبر سعی کرده استفاده خوداز "مفهومسازی" را با این تعریف «منظیر خلاصه و ساده از جهان که ما برای بعضی اهداف می خواهیم ارائه کنیم» محدود کند. نگاهی محدود و جزئی به دنیا که فقط از اشیاء، مفاهیم، و موجودیت‌هایی تشکیل شده که پنداشته و فرض می‌شوند. بنابراین تعریف گروبر، هستی‌شناسی می‌تواند به مثابه مفهومسازی ساده و جزئی از جهان تعریف شود، آن‌گونه که جامعه استفاده‌کننده می‌پنداشد، مفهومسازی که برای هدفی واضح ایجاد می‌شود و به زبانی رسمی و ماشین پرداز تعریف می‌شود.

چرا ما به هستی‌شناسی‌ها نیاز داریم؟

وب برای حمایت از فعالیت‌های بشری شکل گرفته است. "برچسب‌های ابر داده‌ای اد. تی. ام. ال"^{۱۲} و اصطلاحات یک حوزه که برای کاربران انسانی واضح هستند، برای نظام‌های رایانه‌ای و نرم‌افزارهای کاربردی معنای خاصی ندارند. "ایکس. ام. ال"^{۱۳} روزبه روز بیشتر پذیرفته می‌شود و به سرعت جایگزین "اد. تی. ام. ال" تحت عنوان "زبان و وب"^{۱۴} می‌شود؛ اما چارچوب کلی "ایکس. ام. ال" بیشتر در ارتباط با ساختار فیزیکی مدارک و ب است. برچسب‌های "ایکس. ام. ال" هیچ‌گونه مدل‌سازی معنایی دقیقی ندارند که بتوانند از تفسیرهای رایانه‌ای حمایت کنند. اگر وب معنایی به هدف توانمندسازی نظام‌ها برای درک محتوای مدارک و ب و برقراری ارتباط میان این مدارک از طریق محتوا بی ببرد، نظام‌ها قادر به تفسیر معانی هر مدرک می‌شوند. در این حالت نه تنها محتوای منابع به صورت صحیح ارائه می‌شود، بلکه استدلال‌ها^{۱۵} و حتی دانش جدید نیز می‌تواند از آنها به دست آید. در محیط وب معنایی، هستی‌شناسی با عنوان مفهومسازی محدودی از یک حوزه معین دانش معرفی می‌شود که در میان جامعه کاربران آن حوزه مشترک است. این مفهومسازی به زبان رسمی و قابل پردازش برای ماشین، و با هدف اشتراک اطلاعات معنایی در نظام‌های خودکار تعریف شده است.

در محیط وب، هستی‌شناسی ابزار فشرده و منظمی برای

اصطلاح‌شناسی‌ها، و حتی واژه‌نامه‌ها معنا شده‌اند. هر چند هستی‌شناسی‌ها ممکن است ویژگی‌هایی داشته باشند که یادآور هر یک از این نظام‌ها باشد، ولی مساوی دانستن آنها با هر یک از این ساختارها سبب کم‌کردن توان و کارکرد آنها در تکامل وب معنایی است.

هستی‌شناسی (با حرف O بزرگ) شاخه‌ای از علم فلسفه است که به مطالعه "ماهیت هستی"^۶ و ساختار واقعیت می‌پردازد. به‌حال برای درک عملکرد هستی‌شناسی‌ها در وب معنایی، تعریف جان سوا^۷ مناسب به نظر می‌رسد (۲). سوا می‌گوید هستی‌شناسی دسته‌بندی از موضوعات یا عناصر موجود در یک حوزه خاص را برسی می‌کند و بر اساس آن بررسی، فهرستی از موضوعات را ارائه می‌دهد. این فهرست که به تفصیل، انواع موضوعات و روابط میان آنها را در حوزه مورد بررسی بیان می‌کند، هستی‌شناسی نامیده می‌شود (با حرف O کوچک).

اصطلاح هستی‌شناسی اغلب به درک معنایی و یا چارچوب مفهومی دانشی که میان اعضای یک حوزه معین مشترک است، اطلاق می‌شود. این چارچوب مفهومی یا هستی‌شناسی معنایی می‌تواند به صورت ساختار مفهومی غیررسمی بی از آن حوزه با انواع مفاهیم و روابط تعریف شده در زبان طبیعی وجود داشته باشد، یا اینکه به صورت ساختار مفهومی رسمی بی از آن حوزه با انواع مفاهیم و روابط‌شان باشد. در حالت دوم روابط به‌طور معمول و به‌طور نظام‌مند در زبانی منطقی تعریف شده‌اند و بیشتر بر اساس رابطه‌های "جنس و نوع"^۸ یا "کل و جزء"^۹ منظم می‌شوند. در محیط وب، هستی‌شناسی فقط چارچوبی مفهومی نیست، بلکه علاوه بر آن ساختار نحوی^{۱۰} و مشخصی است که معانی یک حوزه از دانش را مدل‌سازی می‌کند. در واقع چارچوبی مفهومی به زبان ماشین پرداز است.

تعریفی از هستی‌شناسی که بیشتر به آن استناد می‌شود، تعریف تام گروبر^{۱۱} است. با توجه به مفهوم هستی‌شناسی در نقش ساز و کاری برای تشخیص (۳)، گروبر هستی‌شناسی را، تشخیص روشی از یک مفهومسازی توصیف می‌کند. این تعریف خوشایند، اما ناکامل است، به علت اینکه خارج از

ضروری است، تسهیل می‌کند و بهمین دلیل موجبات ظهور وب معنایی را فراهم می‌کند. هر چند هستی‌شناسی معمولاً "واژگان مفاهیم یک حوزه از دانش در ساختاری سلسله‌مراتبی" تعریف می‌شود که این ساختار از ویژگی‌های تعریف شده، خصیصه‌ها و محدودیت‌های قابل انتقال در میان مفاهیم حمایت می‌کند، اما دابلین کور برخلاف این تعریف، ساختار سلسله‌مراتبی را ویژگی مسلم هستی‌شناسی‌ها در نظر نمی‌گیرد.^{۱۶} عنصر تعریف شده دابلین کور مستقل از یکدیگر عمل می‌کنند؛ هیچ کدام از عناصر، مورد نیاز مدل مفهومی نیستند و هر کدام برای هر منبعی که ایجاب کند قابل تکرار هستند.

تعریف معانی منابع وب است. هستی‌شناسی، مفاهیم حوزه مرتبط، خصیصه‌های^{۱۷} آنها، و روابط ممکن میان مفاهیم و خصیصه‌هارا مشخص می‌کند. این خصیصه‌ها شامل مواردی نظری جایگاه مناسب مفهوم، و ریفی‌ها یا حالت‌های ارزشی^{۱۸} هستند. با توجه به اینکه هستی‌شناسی، مفاهیم مرتبط (أنواع موضوعات)، خصیصه‌ها، و روابط معنایی میان آنها را تعریف می‌کند، به پردازش منابع بر پایه تفسیر معنی دار محتوای منابع کمک می‌کند. در حالی که قبل از پردازش بر اساس ساختار فیزیکی یک منبع یا ویژگی‌های نحوی‌یی از قبیل نظام ترتیبی^{۱۹} یا "جایگاه قرار گرفتن عناصر"^{۲۰} صورت می‌گرفت.

نمونه‌ای از یک هستی‌شناسی

هستی‌شناسی‌ها موضوع جدیدی برای وب نیستند. هر "طرح ابردادهای"^{۲۱} با توجه به اینکه مجموعه‌ای از ویژگی‌های مفهومی و یا فیزیکی منابعی را مشخص می‌کند که برای گروهی از کاربران، مناسب به نظر می‌رسند؛ در واقع یک هستی‌شناسی به حساب می‌آید. برای مثال مجموعه‌ای از عناصر و پالایش‌های^{۲۲} عناصری که در "دابلین کور"^{۲۳} معرفی شدند در نوع خودشان یک هستی‌شناسی هستند. جدیدترین نسخه دابلین کور (۱) از ۱۶ ویژگی^{۲۴} (أنواع عناصر) و ۳۰

توضیح‌گر^{۲۵} (پالایش‌های عناصر) تشکیل شده است. این نسخه توسط "هیئت کاربرد برنامه ابردادهای دابلین کور"^{۲۶} تعریف و نگهداری می‌شود. دابلین کور برای پشتیبانی از یکدستی در تعریف و تفسیر معنایی منابع شبکه‌ای طراحی شده است. واژگان دابلین کور (مجموعه عناصر و پالایش‌های عناصر) به زبان ماشین پرداز^{۲۷} آر. دی. اف. از آر. دی.

آنچه در اینجا آورده شده است.

دابلین کور ساختار ارائه به نسبت ساده‌ای دارد که برای تعداد زیادی از منابع خاص (منابعی که متعلق به هیچ حوزه‌ای نیستند) قابل کاربرد است. دابلین کور با وجود کلی بودن، یک هستی‌شناسی است، به دلیل اینکه مدل مفهومی تعریف شده رسمی‌یی را اعمال می‌کند. این مدل، پردازش خودکار اطلاعات را که برای حمایت از اشتراک دانش در میان نظام‌های رایانه‌ای

16. properties

17. value

18. sequential ordering

19. nesting of elements

20. metadata scheme

21. refinements

22. Dublin Core

23. attributes

24. qualifiers

25. Dublin Core Metadata Initiative Usage Board

27. RDFS = RDF Vocabulary Description Language Schema

28. Resource Description Framework (RDF) Model and Syntax Specification

29. W3C

30. URI = Uniform Resource Identifier

31. representation

طرح ابردادهای حمایت می‌کند. از این مدل و ساختار نحوی می‌توان برای رمزگذاری اطلاعات در قالب قابل فهم برای ماشین استفاده کرد. این کار برای تبادل داده‌ها میان نرم‌افزارهای کاربردی، و پردازش اطلاعات معنایی به کار می‌رود. آر. دی. اف. اس، آر. دی. اف "را با تعریف "زبانی خبری"^{۳۶} و قابل پردازش برای ماشین تکمیل می‌کند و توسعه می‌دهد. این زبان با عنوان "فراهستی‌شناسی"^{۳۷} یا واژگان اصلی عناصر شناخته می‌شود که به طور رسمی برای توصیف یک هستی‌شناسی یا طرح ابردادهای به مثابه مجموعه‌ای از رده‌ها (أنواع منابع) و خصیصه‌هایشان؛ مشخص کردن معانی این رده‌ها^{۳۸} و خصیصه‌ها؛ ایجاد روابط بین رده‌ها، بین خصیصه‌ها، و بین رده‌ها و خصیصه‌ها؛ و مشخص کردن محدودیت‌ها در خصیصه‌ها به کار می‌رود. آر. دی. اف و آر. دی. اف. اس مدلی نحوی و ساختاری معناشناختی برای تعریف هستی‌شناسی‌ها و طرح‌های ابردادهای قابل پردازش برای ماشین تهیه می‌کنند. اینها از قابلیت اجرای ساختارهای بازنمایی در منابع گوناگون حمایت می‌کنند.

آر. دی. اف. اس

برای درک روش‌تر ماهیت و عملکرد هستی‌شناسی‌ها، داشتن نگاهی دقیق‌تر به طرح ساختاری آر. دی. اف. اس مفید است. در حالی که یک طرح ایکس. ام. ال محدودیت‌های خاصی در ساختار یک مدرک ایکس. ام. ال قائل می‌شود، یک طرح آر. دی. اف. اس اطلاعات معناشناختی لازم را برای نظام یا واسطه رایانه‌ای تهیه می‌کند، تا عبارات بیان شده در زبان رده‌ها، خصیصه‌ها، و ارزش‌های ایجاد شده توسط طرح را درک کند. یکی از شیوه‌هایی که آر. دی. اف. اس برای حمایت از استنباط‌های معنایی و ساختن وب‌دانش به آن متکی است، "ساختار رابطه‌ای"^{۳۹} است که معرف ساختار سلسه‌مراتبی و طرح‌های رده‌بندي سنتی است. آر. دی. اف. اس برای ایجاد روابط عام از طریق استقرار ساختار نوع - گونه (کل و جزء) بر روی قدرت توارث ساختار سلسه‌مراتبی سرمایه‌گذاری می‌کند. در این حالت یک زیررده یا خصیصه فرعی، تعریف، خصیصه‌ها، و محدودیت‌های والدینش را به ارث می‌برد. هستی‌شناسی آر. دی. اف. اس متفاوت از طبقه‌بندي‌ها و

ساختارهای رده‌بندي سنتی است. در دو سطح بالای سلسه‌مراتب هستی‌شناسی، رده‌عام^{۳۶} معرف منبع و رده‌های فرعی^{۳۷} معرف رده و خصیصه هستند. این رده‌ها را حوزه دانش هستی‌شناسی تعیین نمی‌کند، بلکه طرح آر. دی. اف. اس آن را تعیین می‌کند. هر عنصری در هستی‌شناسی یا نوعی رده است یا نوعی خصیصه. علاوه بر این، روابط میان رده‌ها یا خصیصه‌ها چند سلسه‌مراتبی است. برای مثال رده‌ای خاص ممکن است رده فرعی یک یا چند رده عام و کلی‌تر باشد.

یک طرح طبقه‌بندي یا رده‌بندي سنتی به طور منظم دانش یک حوزه را با شناسایی ویژگی‌های تعریف‌کننده یا ضروری عناصر آن حوزه، و ایجاد نظم سلسه‌مراتبی میان رده‌های متقابلاً اختصاصی، سازماندهی می‌کند. سپس این عناصر بر اساس ویژگی‌های شناسایی شده، در رده‌ها تخصیص داده می‌شوند. در مقابل هستی‌شناسی آر. دی. اف. اس، رده‌هایی را ایجاد نمی‌کند که منابع آن حوزه در آن جای می‌گیرند. هستی‌شناسی مجموعه‌ای از عناصر (یا جاهای^{۳۸} مناسب) تعریف می‌شود که ارزششان بر اساس مناسب بودن برای ارائه ویژگی‌های مفهومی و فیزیکی یک منبع تعیین می‌شود. برخلاف طرح رده‌بندي، هستی‌شناسی مجموعه‌ای از "قوانین استنباطی"^{۳۹} را در بر می‌گیرد. این قوانین به نظام رایانه‌ای اجازه می‌دهد که استنباط و برداشت‌هایی درباره دانش بازنمایی شده، داشته باشد، و ارتباطات میان منابع را شناسایی کند، یا دانش جدید را کشف نماید.

در یک هستی‌شناسی آر. دی. اف. اس، روابط میان رده‌ها و خصیصه‌ها با تعریف دامنه خصیصه به وجود می‌آید که از طریق آن (تعریف) رده یا مجموعه رده‌هایی که خصیصه مورد نظر می‌تواند در آنها استفاده شود، محدود می‌شود. با توجه به این موضوع، ساختار یک طرح آر. دی. اف. اس یادآور یک زبان بازنمایی چهره‌یازه^{۴۰} یا تزاروس است. به‌هرحال برخلاف تزاروس، که واژگان کنترل شده‌ای از اصطلاحات را مجاز می‌شمرد و این اصطلاحات را برای بازنمایی محتوای منابع به کار می‌برد، ساختار یک هستی‌شناسی آر. دی. اف. اس از نظامی متشکل از عناصر یا جاهای مناسب تشکیل شده که دامنه ارزش‌های آنها ممکن است توسط هستی‌شناسی ایجاد شده یا نشده باشند. آر.

32. declarative language
33. metaontology
34. classes
35. relationship structure

36. superordinate class
37. subordinate classes
38. slots

39. Inferences rules
40. faceted representational language

انجام می‌شود. در چنین کاری، هستی‌شناسی‌ها بنیاد مفهومی معناداری را تهیه می‌کنند که بدون آن، دستیابی به هدف وب معنای امکان پذیر نخواهد بود.

پیشنهادهای برای آینده

هنوز برای توسعه قابلیت‌ها و کارایی‌های مدل‌های هستی‌شناسی جاری کارهای زیادی وجود دارد. در حالی که کارهای در دست اقدامی برای اصلاح طرح مدل آر. دی. اف / آر. دی. اف. اس وجود دارد، تلاش‌های دیگری از قبیل "زبان هستی‌شناسی وب DAML+OIL^(۶)" و "زبان هستی‌شناسی وب OWL^(۷)" به دنبال ساخت بنیادی برای آر. دی. اف و آر. دی. اف. اس هستند.

نتیجه‌گیری

این گفته واقیعت ندارد که روی کره زمین هیچ چیز جدیدی وجود ندارد. نه فقط خود تاریخچه وب، بلکه تلاش‌های مستمر برای شناسایی امکانات بالقوه وب معنایی، تأکیدی بجا بر این حقیقت هستند. محدود کردن پاسخ‌ها به این چالش‌های جدید با تشبیث به ساختارهای سنتی بازنمایی، درنهایت به تضییع فعالیت‌ها در پرداختن به نیازهای منحصر به فرد این محیط‌های جدید می‌انجامد. همان‌طور که پیشرفت‌های جدید هستی‌شناسی‌ها نشان می‌دهد، دانش جمع‌آوری شده از طریق تجربه عملی طی نسل‌های نوادیده انگاشته شود؛ بلکه باید تلاش‌های آگاهانه‌ای برای گام برداشتن خارج از حوزه سنتی به عمل آورد. در این مسیر درباره نگرش‌های سنتی بازنمایی (دانش) باید به موازات نیازهای در حال تغییری که به سبب تحول مداوم محیط و بوجود می‌آیند، بازنديشی شوند.

منابع

1. <http://dublincore.org/usage/terms/dc/currentelements/>
2. <http://users.bestweb.net/~sowa/ontology/index.htm>
3. <http://www.ksl.stanford.edu/kst/what-is-an->

دی. اف. اس، واژگان (یا واژگان‌های) کنترل شده‌ای را در داخل ساختار هستی‌شناسی ایجاد می‌کند. تعیین گستره یک خصیصه منوط به این است که هر ارزش از آن خصیصه مصدقی از یک رده خاص از منابع باشد (برای مثال رده ادبیات). تمایزات بیشتر میان هستی‌شناسی آر. دی. اف. اس و تزاروس سنتی این است که هستی‌شناسی آر. دی. اف. اس یک "واژگان اصلی و راهنمای"^{۱۰} را دربرندارد. با وجود اینکه طراحی نقشه متراوفهای زبان طبیعی برای رده‌ها یا خصیصه‌های مناسب در هستی‌شناسی امکان پذیر است، ولی این کار از طریق، واژگان حوزه (موردنظر)، انجام می‌شود که برای خود هستی‌شناسی، خارجی است.

بحث درباره این موضوع که یک هستی‌شناسی، واژگانی کنترل شده را به وجود می‌آورد، فقط زمانی معتبر است که مقاهم استاندارد یک واژگان کنترل شده دوباره تعریف شوند. یک واژگان کنترل شده معمولاً چنین تعریف می‌شود که از مجموعه‌ای از اصطلاحات تشکیل شده که برای بازنمایی محتوای یک منبع مجاز به حساب آمده‌اند. در مقابل یک هستی‌شناسی از فهرستی از انواع و خصیصه‌ها تشکیل شده. فهرستی از جاهای مناسب برای عناصر مشخص و کنترل شده. که وقتی برای یک منبع به کار می‌روند بی معنا هستند مگر اینکه با عنصر یا اصطلاح مناسب جفت‌شوند. اگرچه یک هستی‌شناسی فهرستی از انواع را تعریف می‌کند ولی یک واژه‌نامه نیست. یک واژه‌نامه فهرستی از اصطلاحات و تعریف‌های وابسته به آن است که در نظامی معنادار مرتب شده‌اند؛ اما به دلیل اینکه نظم معمولاً الفبایی است روابط معنادار میان اصطلاحات ایجاد نمی‌شود. در حالی که ایجاد این روابط یک ویژگی هستی‌شناسی است.

یک هستی‌شناسی، یک طرح طبقه‌بندی یا رده‌بندی، یا یک واژه‌نامه نیست. هستی‌شناسی در حقیقت یک نظام بازنمایی منحصر به فرد است که در یک ساختار واحد ویژگی‌های بیشتر شیوه‌های سنتی از قبیل شیوه‌های سلسله مراتبی تزاروس‌های چهاریزه‌ای و واژگان‌های کنترل شده را یکپارچه می‌کند. یک هستی‌شناسی اساس معنای را برای طرح‌های ابرداده‌ای تهیه می‌کند و ارتباط میان نظام‌ها و واسطه‌های رایانه‌ای را تسهیل می‌نماید. این کار با اعمال یک مدل مفهومی استاندارد برای جامعه کاربران

ontology.htm
4. www.w3.org/TR/REC-rdf-syntax/
5. www.w3.org/TR/rdf-schema
6. www.w3.org/TR/daml+oil-reference
7. www.w3.org/TR/2002/WD-owl-ref-
0021112

